

УДК 378.014(477)

*Садковий В. П., к.психол.н., проф., НУЦЗУ
Домбровська С. М., д.держ.упр., доц., НУЦЗУ*

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Висвітлено результати досліджень щодо реформування вищої освіти в напрямі впровадження Болонської системи, вдосконалення та модернізації навчального процесу в українських ВНЗ і заходи, які проводяться щодо розробки нової системи оцінювання знань студентів. Проаналізовано статистичні дані Міністерства освіти і науки України щодо наукового потенціалу навчальних закладів. Розглянуто державні нормативні документи, які регулюють впровадження Болонського процесу.

Ключові слова: вища освіта, реформа освіти, Національна доктрина, Болонський процес, ВНЗ.

Постановка проблеми. В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука й освіта. Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена й практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Однією із прерогатив держави є формування самодостатньої конкурентоспроможної освітньої політики, особливо у сфері вищої школи. Вища освіта завжди відігравала провідну роль у суспільстві як інститут передачі й розподілу знань, основа забезпечення наукових досліджень і розвитку нових технологій, підтримки підприємств за допомогою тренінгів і винахідницької діяльності. У цих складних і важкопрогнозованих умовах успішна робота будь-якого вузу не можлива без постійного вдосконалення його діяльності, націленої передусім на поліпшення якості освітніх, наукових, інформаційних та інших послуг. Але найважливішим показником, що визначає довгостроковий розвиток суспільства в тому або іншому напрямі, була й залишається якість освіти, яка у поєднанні зі здатністю до здійснення інноваційної діяльності визначає імідж будь-якого ВНЗ у суспільній думці, його конкурентоспроможність, можливість залучати інтелектуальні й матеріальні ресур-

си, а отже, і створювати необхідні умови для подальшого підвищення якості освіти. Саме тому Міністерство освіти й науки України час від часу оновляє освітні стандарти, змінює застарілі і створює нові спеціальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему державного регулювання реформуванням вищої освіти у своїх дослідженнях розглядають у філософському, історичному, педагогічному аспектах; також аналізується взаємодія держави, суспільства і громадянина в освітніх відносинах у правовому полі та з позицій фахівців з державного управління, тому ця проблематика має значну історіографічну базу. При написанні статті були використані праці сучасних дослідників [1; 3; 4], які аналізували вплив на навчальний та виховний процес впровадження Болонської системи освіти, у ВНЗ України та прийняття Національної доктрини розвитку освіти [2], з аналізом окремих її пріоритетних напрямів.

Постановка завдання. Ціллю статті є розгляд і науковий аналіз державного формування освітньої політики та вдосконалення впровадження Болонського процесу у ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. В нових соціально-економічних умовах освіта одержує високий статус, оскільки саме вона буде сприяти переходу до інформаційного суспільства й формування пріоритетів розвитку держави. Високоосвічена молодь – головний стратегічний резерв соціально-економічних реформ в Україні, без якого не можливий подальший розвиток суспільства. За прогнозами ЮНЕСКО, рівня національного добробуту, що відповідає світовим стандартам, досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40 – 60 % будуть становити громадяни з вищою освітою. Вектор сучасної політики і стратегії держави в розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до соціально-орієнтованої економіки, трансформації та інтеграції в європейське і світове співтовариство.

Освіта є також могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворенням продуктивних цінностей суспільства. Ця гуманітарна сфера спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійно-практичної підготовки особистості, формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. У цьому зв'язку концептуальні основи й державні пріоритети розвитку освіти України розглядаються, в першу чергу, з позицій його ролі й місця в забезпеченні життєдіяльності суспільства, безпосереднього взаємозв'язку зі сферою праці. З цією метою в Україні ведеться системна активна робота зі створення центрів для визначення освітніх проблем країни і її регіонів у контексті політичного бачення і прийняття рішень на державному рівні та залученням сфери освіти до питань, що виникають на ринку праці, а також доданням системі освіти більшої гнучкості й більш широких можливостей для одержання громадянами професійної підготовки.

Відповідно для забезпечення в Україні освіти вищої якості й входження в європейське освітнє співтовариство необхідне рішення як мінімум двох стратегічних завдань:

- удосконалення і впровадження в навчальний процес передових інтелектуальних інформаційних технологій;
- спрямованості педагогічної науки на розробку й реалізацію стратегії трансформаційних процесів освіти, перспектив реформування національної освітньої системи.

У розвитку національної системи освіти й демократизації освітньої діяльності за роки незалежності зроблено істотні кроки, як-от: розроблено нову законодавчу базу галузі, введено безперервну освіту, створено вітчизняні підручники, педагогічна література, насамперед у соціально-гуманітарній сфері, варіативність мережі навчальних закладів і освітньо-професійних програм.

В Україні контингент студентів в 2011/2012 навчальному році налічував майже 2,8 млн. осіб, у т.ч. за денною формою навчання – понад 1,6 млн. осіб, здобуває освіту понад 36,6 тис. іноземних студентів зі 131 країни світу. Навчальний процес забезпечують понад 11,5 тис. докторів наук, професорів та понад 58,7 тис. кандидатів наук, доцентів.

Освіта в Україні має складну структуру європейського типу. Здійснено кроки по входженню української вищої школи в європейській освітній простір. Приведено у відповідність до міжнародних вимог освітньо-кваліфікаційні рівні, ступінчастість вищої освіти й контроль за її якістю, завершується робота над відповідними стандартами освіти та професійної підготовки, що наближають вітчизняну вищу освіту до систем найбільш розвинених країн світу. У третє тисячоліття система освіти України вступила зі власною політикою та стратегією. Ключові положення цього процесу збігаються з основними тенденціями, характерними для інших розвинених країн світу, які впроваджують Болонський процес, є оригінальним методом, за допомогою якого лідери проекту "Єдина Європа" істотно прискорюють уніфікацію Європейського співтовариства й вирішують як його зовнішні, геополітичні й геокультурні, так і внутрішні проблеми: кадрові, соціальні, молодіжні, освітні. Дана ініціатива є відповіддю Європи на американське наявне і прийдешнє азіатське глобальне домінування. Суть відповіді полягає в тім, щоб максимально замкнути власну освітню систему. Включення "ВНЗ у Болонський процес, створення адаптованої до європейських і світових стандартів системи кваліфікацій працівників з вищою освітою і відповідним переліком напрямків повинні обумовити зростання престижу національної освіти та її безумовного продукту – висококваліфікованих фахівців. Відтак, Україна проходить зараз складний шлях пошуку й удосконалення системи національної підготовки фахівців з вищою освітою, намагаючись адаптувати освіту до єдиних європейських стандартів" [3, с. 14].

Для визначення основних стратегічних напрямів розвитку освіти, принаймні на першу чверть XXI ст., Указом Президента України було затверджено Національну доктрину розвитку освіти [2], якою, окрім іншого, визначено такі пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку освіти: формування національних і загальнолюдських цінностей; пропаганда здорового способу життя; розширення україномовного освітнього простору. На відміну від попередньої програми, велика увага в Доктрині приділяється національному характеру освіти та національному вихованню.

Однак реалізація Національної доктрини розвитку освіти на сьогодні гальмується постійним недофінансуванням освітньої галузі, неузгодженістю дій центральних і місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування, відсутністю чіткого контролю за втіленням основних програмних засідок, проголошених Доктриною тощо.

У сучасних умовах відбувається модернізація системи вищої освіти, що базувалася б не тільки на процесі підготовки й засвоєнні сукупності певних знань студентом, а й розвитку його наукових здібностей вирішувати реальні завдання, які постануть перед ним як майбутнім фахівцем. Здійснено кроки по входженню української вищої школи в європейський освітній простір. Цьому сприяють і масштабні міжнародні зв'язки Міністерства освіти й науки України, навчальних закладів з освітніми установами більш ніж п'ятдесятьох країн світу [4, с. 127].

Головний недолік української системи навчання, без урахування творчих елементів, полягає в тому, що вона пропонує студентам стандартизовану освіту. У такому навчанні є своя позитивна сторона, вона закладає певний мінімум, без якого не може бути грамотного фахівця. Але разом з тим вона не забезпечує належною мірою розвитку кожної особистості, ускладнює включення творчості, не створює фундаменту для формування гуманістичних основ професійних взаємин. А разом з тим творча особистість зі швидким, гнучким, оригінальним і критичним мисленням, багатою уявою, мобільною пам'яттю значно краще пристосовується до побутових, виробничих і соціальних умов, змінює їх відповідно до власних уподобань, переконань тощо. Доведено також, що творча діяльність є найефективнішим стимулом і засобом розвитку ділових якостей особистості [1, с. 59]. Тому розвиток творчих здібностей має стати одним із принципів організації навчально-виховного процесу у ВНЗ. Таким чином, навчально-виховний процес у них потрібно підпорядковувати розвиткові ще й творчого потенціалу студентів, тому що необхідність засвоєння все більшого обсягу інформації споживачами знань і водночас неможливість охоплення цієї інформації традиційними методами потребує створення нових технологій пізнання, вивчення потрібного матеріалу. Ці нові технології повинні створюватися з урахуванням набутого досвіду, технічних можливостей сьогодення й мати у своїй основі принципово відмінні від традиційних структури й форми пізнавальної діяльності. Нові структури, форми й технології повинні забезпечувати високий

рівень функціональності набутих знань у поєднанні з можливістю їх практичного використання в якнайширшому спектрі професійних напрямів. Досягти цього дуже складно, про що свідчить педагогічний досвід новацій, які нерідко неспроможні вирішити поставлені часом завдання.

Ще одним прикладом невідповідності форми і змісту проведених трансформацій сутності європейської освітньої системи є те, що вища освіта в Україні, на відміну від європейських країн, не домінує в проведенні наукових досліджень, які є основою університетської підготовки. Це призвело до другорядності університетської науки в системі державних пріоритетів і в принципах її фінансування. Одна із причин – розрив між академічною й університетською наукою. Як результат – зниження наукової складової в потенціалі майбутнього фахівця. Однак людство не має іншого шляху, і тому проблеми освіти, про які йдеться, неминуче будуть розв'язані. Сьогодні ж поступово формується розуміння підходів до їх вирішення.

Висновки. Усі перелічені заходи та їх урахування при удосконаленні державної стратегії в управлінні освітою, можуть кардинально поліпшити освітню парадигму вищої школи. А залучення студентів до вирішення сильних творчих завдань, заохочення в них творчого підходу до розв'язання проблем буде й надалі сприяти розвитку творчого потенціалу студентів, формуванню з них конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. Менеджмент в освітянській сфері: концептуальні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 10. – С. 58–65.
2. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
3. Навроцький О. І. Вища школа України в умовах трансформації суспільства / О. І. Навроцький. – Х. : Основа, 2000.
4. Жабенко О. В. Державна освітня політика в умовах європейської інтеграції / О. В. Жабенко // Державне управління в умовах інтеграції України в ЄС : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Т. 2. – С. 126–128.